

TA'LIM MUASSASALARIDA AGRESSIV XULQ-ATVOR: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

AGGRESSIVE BEHAVIOR IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Minnadirova Nilufar Baxtiyor qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20756811>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim muassasalarida uchraydigan agressiv xulq-atvorning mazmuni, kelib chiqish sabablari va namoyon bo'lish shakllari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Psixologik, pedagogik hamda ijtimoiy omillarning o'quvchilar xulq-atvoriga ta'siri yoritilib, oila, ta'lim muhiti va ommaviy axborot vositalarining roli baholanadi. Shuningdek, agressiv xulq-atvorning oldini olishga qaratilgan zamonaviy profilaktik yondashuvlar, psixologik xizmatlarni takomillashtirish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish hamda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: agressiv xulq-atvor, ta'lim muassasasi, psixologiya, pedagogika, konflikt, profilaktika, emotsional intellekt, kommunikativ ko'nikmalar.

Аннотация: В статье с научной точки зрения рассматриваются сущность, причины возникновения и формы проявления агрессивного поведения в образовательных учреждениях. Анализируются психологические, педагогические и социальные факторы, влияющие на поведение обучающихся, а также роль семьи, образовательной среды и средств массовой информации. Особое внимание уделено современным профилактическим подходам, совершенствованию психологической службы и развитию профессиональных компетенций педагогов.

Ключевые слова: агрессивное поведение, образовательное учреждение, психология, педагогика, профилактика, конфликт, эмоциональный интеллект.

Abstract: This article provides a scientific analysis of the nature, causes, and manifestations of aggressive behavior in educational institutions. It examines psychological, pedagogical, and social determinants influencing students' behavior and evaluates the role of family, school climate, and media exposure. The paper also discusses evidence-informed prevention strategies, enhancement of psychological support services, and the development of teachers' professional competencies and students' social emotional skills.

Keywords: aggressive behavior, educational institution, psychology, pedagogy, prevention, conflict, emotional intelligence.

Ta'lim muassasalari shaxsning intellektual, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Biroq globallashuv, axborot oqimining keskin ortishi, oilaviy munosabatlardagi o'zgarishlar hamda tengdoshlar ta'siri natijasida o'quvchilar orasida agressiv xulq-atvorning turli ko'rinishlari tobora ko'proq kuzatilmoqda. Bu holat ta'lim sifati, psixologik xavfsizlik va sog'lom ijtimoiy muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Agressiv xulq-atvor shaxsning jismoniy yoki ruhiy zarar yetkazishga qaratilgan harakatlari, dushmanona munosabatlari yoki destruktiv kommunikativ usullarida namoyon bo'ladi. Zamonaviy psixologik tadqiqotlar agressiyaning biologik omillar bilan bir qatorda ijtimoiy o'rganish, frustratsiya, oilaviy tarbiya, maktab muhiti va media ta'siri bilan ham bog'liqligini

ko'rsatadi. Shu sababli ushbu hodisani faqat intizomiy muammo sifatida emas, balki kompleks psixologik-pedagogik masala sifatida o'rganish zarur.

Mazkur maqolaning maqsadi ta'lim muassasalarida agressiv xulq-atvorning asosiy omillarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning salbiy oqibatlarini baholash hamda profilaktika va korreksiya bo'yicha samarali yechimlarni taklif etishdan iborat.

Mazkur tadqiqotda ilmiy bilishning tizimli, qiyosiy va tahliliy usullaridan foydalanildi. Mavzuga oid psixologik va pedagogik adabiyotlar, ilmiy maqolalar hamda ta'lim tizimiga doir nazariy manbalar o'rganildi. Shuningdek, agressiv xulq-atvorning yuzaga kelish omillari va ularni kamaytirish bo'yicha ilgari surilgan ilmiy konsepsiyalar qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot davomida analiz, sintez, umumlashtirish va mantiqiy xulosa chiqarish metodlari qo'llanildi.

Agressiv xulq-atvor – bu shaxsning boshqa inson yoki ijtimoiy guruhga jismoniy, ruhiy yoki ma'naviy zarar yetkazishga qaratilgan ongli yoki impulsiv harakatlari majmuasidir. Psixologiya fanida agressiya biologik instinkt, frustratsiya oqibati yoki ijtimoiy o'rganish mahsuli sifatida izohlanadi.

Ilmiy tadqiqotlar agressiyani bir necha turlarga ajratadi:

- Jismoniy agressiya;
- Verbal agressiya
- Bilvosita agressiya
- Passiv-agressiv xatti-harakatlar
- Kiberagressiya

Ta'lim muassasalarida ko'proq verbal tajovuz, masxara qilish, tahqirlash, tengdoshlarni chetlashtirish va internet orqali ruhiy bosim o'tkazish holatlari uchraydi. Bunday holatlar o'quvchilarning akademik faolligi va ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Oiladagi nizolar, zo'ravonlik, mehr va e'tibor yetishmasligi, noto'g'ri tarbiya usullari bolaning agressiv reaksiyalarini kuchaytirishi mumkin. Ota-onaning o'zaro munosabati ham farzandning hissiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Past emotsional nazorat, yuqori impulsivlik, xavotir, frustratsiya va stress agressiv harakatlarning kuchayishiga olib keladi. O'z his-tuyg'ularini boshqara olmaydigan o'quvchilar ko'pincha nizoli vaziyatlarda tajovuzkor usullarni tanlaydi.

Adolatsiz baholash, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi salbiy munosabatlar, sinfdagi psixologik bosim ham agressiv xatti-harakatlarni rag'batlantiruvchi omillar sirasiga kiradi.

Zo'ravonlikni targ'ib qiluvchi media mahsulotlari, tajovuzkor kompyuter o'yinlari hamda internetdagi salbiy kontent ayrim yoshlarning xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayniqsa, kiberbulling va onlayn tahqirlash zamonaviy ta'lim tizimi uchun yangi muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Agressiv muhit o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini pasaytiradi, sinfdagi ishonch va hamkorlikni susaytiradi hamda o'qituvchilarning kasbiy faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Muntazam nizolar mavjud bo'lgan jamoalarda akademik natijalar pasayadi, psixologik zo'riqish ortadi va ijtimoiy moslashuv qiyinlashadi. Shuningdek, agressiv xulq-atvor jabrlanuvchilarda qo'rquv, depressiv kayfiyat, o'ziga ishonchsizlik va ta'limdan uzoqlashish kabi oqibatlarni yuzaga keltirishi mumkin.

Profilaktika va samarali yechimlar yo'nalishida agressiv xulq-atvorni kamaytirish uchun quyidagi kompleks choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- ❖ ta'lim muassasalarida psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish;
- ❖ konfliktlarni tinch yo'l bilan hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish;

- ❖ emotsional intellekt va empatiyani shakllantirish;
- ❖ ota-onalar bilan muntazam hamkorlikni yo'lga qo'yish;
- ❖ pedagoglarning konfliktologiya va yosh psixologiyasi bo'yicha malakasini oshirish;
- ❖ bullying va kiberbullyingning oldini olish dasturlarini joriy etish;
- ❖ sport, san'at va jamoaviy loyihalar orqali ijobiy ijtimoiy faollikni rag'batlantirish.

Rivojlangan davlatlarda maktablarda xavfsiz psixologik muhit yaratishga alohida e'tibor qaratiladi. Ijtimoiy-emotsional ta'lim dasturlari, mediatorlik xizmatlari va maktab psixologlarining faol ishtiroki o'quvchilar o'rtasidagi nizolarni kamaytirishda muhim omil hisoblanadi. O'qituvchilar uchun muntazam treninglar tashkil etilishi ham profilaktik samaradorlikni oshiradi.

Xulosa o'rnida shuni takidlash joizki, ta'lim muassasalarida agressiv xulq-atvor ko'p omilli psixologik-pedagogik hodisa bo'lib, uning kelib chiqishida biologik, individual, oilaviy va ijtimoiy omillar o'zaro uyg'unlashadi. Muammoni samarali hal etish faqat intizomiy choralar bilan cheklanmasligi, balki profilaktika, psixologik qo'llab-quvvatlash, pedagogik innovatsiyalar va ota-onalar bilan hamkorlikka asoslangan kompleks yondashuvni talab qiladi. Sog'lom ta'lim muhiti yaratish o'quvchilarning nafaqat akademik muvaffaqiyatini, balki ularning ruhiy farovonligi va ijtimoiy moslashuvini ham ta'minlaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Bandura A. Social Learning Theory. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977.
2. Berkowitz L. Aggression: Its Causes, Consequences, and Control. New York: McGraw-Hill, 1993.
3. Anderson C. A., Bushman B. J. Human Aggression. Annual Review of Psychology, 2002.
4. Buss A. H. The Psychology of Aggression. New York: Wiley, 1961
5. Dodge K. A. Social Information Processing Model in Child Behavior. 1986.
6. Huesmann L. R. The Impact of Media Violence on Youth. Psychological Science, 2007.
7. Olweus D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. Oxford: Blackwell, 1993.
8. Goleman D. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books, 1995.
9. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. Harvard University Press, 1979.